

הרצאת נעילה בקולוקיום של הסקציה הקלינית

ז'אק-אלן מילר

הדבר שהסקציה הקלינית תרמה במה שנוגע לפסיכוזות, הוא התייחסות להתענגות. ברור שלא היה צורך להמתין להוראתו של לאקאן וגם לא לפתיחת הסקציה הקלינית על מנת לקחת בחשבון את המימד הליבידינלי בפסיכוזות, בדיוק זאת הייתה נקודת ההתחלה של פרויד. לעומת זאת, אנו חבים ללאקאן את הרעיון של התמרון הפסיכואנליטי של ההתענגות באופן מיני האובייקט a. מהי זיקתה של צורה אופרטיבית זו של התענגות לפסיכוזות? לסוגיה זאת, הסקציה הקלינית הקדישה הרפורים רבים.

חילצתי משפט מתוך דבריו של קריסטיאן דמולן (Demoulin), משפט ראוי לדיון לדעתי: "זה רק מטעמי הוראה (הוא אומר) שאנו יכולים להנגיד, בהוראתו של לאקאן, את הפן המסמני מפן האובייקט.

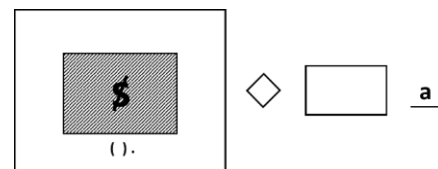
קריסטיאן דמולן – המשפט ממשיך ואומר (אני לא זוכר אותו בעל פה, מתנצל) שהעיקר הוא כיצד שניהם מתהברים.

ז'אק אלן מילר – אני לא מסכים עם המשפט הזה. אל לנו להציג את ההוראה באמצעות "זה רק מסיבות..." והמשפט עצמו מוכיח זאת, כיוון שהוא חוזר בשנית למונח הוראה כהוראה "של לאקאן". הוראה איננה פדגוגיה ומי שלא ינגיד את שתי הפנים – מסמן ואובייקט – לא יוכל כלל להציב את סוגיית היבורם.

זו שאלה שנתרת פתוחה. ישנן שאלות רבות שלאקאן השאיר פתוחות, והייתי אומר כי ברור שהוא עשה זאת באופן נכון: הוא העניק להן תשובות ללא הרף. שאלה אחת חוצה את הוראתו של לאקאן: כיצד זה קורה שבפסיכואנליזה, אשר פועלת בשדה מתוך פונקציה הדיבור, ניתן להשיג אפקטים שפועלים על דבר מה שנדחה מאותו שדה? במילים אחרות: כיצד לפעול על הממשי מתוך הסמלי? אם כי נכון הוא שחלק גדול מהוראתו פורסת את "הלא-מודע מובנה כשפה" – ניסוח של תגליתו של פרויד – מה שלאקאן עצמו החשיב כהמצאתו הוא האובייקט a. עם זאת, אובייקט a אינו נמצא בחלק זה של הוראתו, היכן שממוקם הטקסט המתייחס לפסיכוזות: "על שאלה מקדימה לכל טיפול אפשרי בפסיכזה". אובייקט a נעדר משם וההתענגות ממוקמת כהתענגות הדמות בלבד (זה מופיע רק פעמיים בטקסט). העדר זה הוא כה מורגש, עד שברגע ההוצאה לאור של אוסף ה"כתבים" ב-1966, הוא מצא מקום לניסוח הערה, תוספת לביאור של סכמה R, שנוגעת בדיוק בנקודה הזאת.ⁱⁱ להקדמה של לאקאן לתרגום שהחבר שלנו דוקן (Duquenne) עשה לזכרונות של שרבר ושהופיעה ב Cahiers pour l'analyse יש אותה משמעות. היא מזמינה עדכון (aggiornamento) של תיאוריית הפסיכוזות, החל מהקוטביות a - § ניסיתי להתייחס לאותה נקודה, כאשר ברגע של לימוד של

הזכרונות שעשינו בסקציה הקלינית ב- 1978-79 הצגתי כמשפט מפתח "קריאה בדיעבד" של לאקאן, בעודנו מתייחסים שוב ל"לתת ליפול" של הדלזיה של שרבר, החל מאובייקט a. היו לי פיתוחים אחרים בקורס שלי, אך הייתי רוצה לציין מה שהערה מ-1966 מעניקה לדיונים שהתקיימו כאן בבית החולים ביומיים האחרונים.

בהערה זו לאקאן מתעמת עם סוגיית הפסיכוזה, כשהוא לוקח כנקודת התחלה את הפונקציה של המציאות, ובכך הוא פרוידיאני: האם פרויד לא ניגש לפסיכוזה כשהוא לוקח כנקודת ההתחלה את **אבדן המציאות?** אבל לקאן עוסק בהערה זו בכינון שדה המציאות ולא כל כך עוסק באבדנו. בנוגע לכך הוא מעניק לנו נוסחה ראויה למחשבה: "שדה המציאות נשען אך ורק על חילוץ אובייקט a". ועוד בניסוח שלא קל לתפוס הוא מוסיף " .. בכל אופן חילוץ אובייקט a נותן לה [למציאות] את המסגרת שלה". מובן שלעטוף ולשים בצד את האובייקט כממשי מתנה את הייצוב של המציאות כ"קצת מציאות". אם אובייקט a איננו, כיצד קורה שבכל אופן הוא נותן את המסגרת למציאות? אם כן, נחוץ לתפוס זאת, על מנת לנסח נכונה את התופעות שהזכרנו במהלך ימי עיון אלו, ואני אציע לכם משהו שמאפשר לשים אותן במוקד.

זה דווקא **כיוון** שאובייקט a חולץ משדה המציאות, הוא נותן לה את המסגרת. אם אני מתייחס למשטח של הלוח, חלק זה שאני מציג על ידי ריבוע עם קוים, אני משיג מה שנוכל לכנות מסגור: מסגור של החור וכן מסגור של יתר המישור. אפשר לממש מסגור זה עם כל חלון. אם כן, אובייקט a הוא חתיכת משטח ועקירתו מהמציאות, זה מה שממסגר אותה. הסובייקט כסובייקט שסוע הינו חור זה, רוצה לומר חסר בהוויה. כהוויה [הסובייקט] הוא לא יותר מהחלק שנלקח. מכאן נובעת השקילות בין הסובייקט ואובייקט a. נכון הוא שבמובן מסויים הסובייקט הוא לא כלום ורושמים זאת כך - \$ נכון גם שהסובייקט הוא משהו- הוא האובייקט של הפנטזמה שלו.ⁱⁱⁱ

רק בתנאי שאובייקט a יחולץ, מתכונן חלון הפנטזמה. אם כן, כך הפנטזמה היא מסגרת. היא גם מסך. יש להתייחס למונח זה- מסך- בשני הערכים שלו: חוסם את האור, מפריע למבט, מסתיר ובו בזמן יש לו פונקציה אופטית פוזיטיבית, בכך שמאפשר שיוצר דימוי. בגלל זה בהגדרה השנייה של שדה המציאות, לאקאן יוכל לאמר ששדה זה יתפקד אך ורק כאשר הוא מכוסה על ידי מסך הפנטזמה.

נותר עדיין ערך שלישי של הפנטזמה: הפנטזמה- סצנה. עבורינו המציאות מקבלת את משמעותה במסגרת אותו חלון ועל גבי מסך זה. כך אני מבין את ההגדרה השלישית של שדה המציאות, על פי לאקאן ("שדה המציאות מתנהג כפנטזמה בלבד") מה שמאחר יותר יוביל אותו לנסח שהמציאות כולה נתמכת אך ורק בפנטזמה.

מות הסובייקט בפסיכואנליזה מתרחש כאשר אובייקט a לא נחלץ מהשדה: אני מוסיף גם, שכך תופסים במה מדובר ב"מות הסובייקט", הערה אניגמטית שלאקאן מדגיש ב"זכרונות": זה עונה בדיוק לאי חילוף של אובייקט a.

זה מוביל אותי להודות עכשיו לדמולן שמסר לנו את המסמך שהיה חסר לנו, אליו לאקאן מתייחס בסמינר על המועקה: מדובר במסמך קליני של פרופסור בובו (Bobon) מליאג' ומתייחס לפאציינטי איטלקיה אשר לאחר שנים של מוטיזם, מציירת מספר ציורים בהם יש עיניים ובמיוחד ציור של עץ עם שלוש עיניים. על העץ כתובת שאומרת: "אני תמיד נראית" (vista). ל"ויסטה" יש שני מובנים שלאקאן מציין, אני נראית ואני הנוף הניבט. כך היא מעניקה לנו את סוד עמדת המוטיזם שלה, שהוא לתפוס את המקום של הפתח המושג על ידי חילוף האובייקט. כאשר היא עושה זאת, מגיע הקץ של הפתחות הסובייקטיבית עבורה. חשוב מאוד עבור סובייקט לא להיות תמיד נראה. ידידינו קרצמן (Krajzman) סיפר לנו שהצליח להגיע עד כאן כיוון שאיש המכס אמר לו "תעבור, אבל שאני לא אראה אותך!", זה חיוני לגמרי שהאחר הגדול יוכל לא לראות הכל.

מה זאת אומרת? זה אומר ששדה המציאות מקבל את המוצקות שלו רק על ידי ההסתרה של המבט בראייה. הראייה של שדה המציאות מסתירה את המבט.

מהו הדבר שלא רואים בנוף? לא רואים את נקודת המבט ממנה מסתכלים אליו. כאשר אנו מוסיפים מצלמה לנוף, אנו לוקחים, אם אפשר לומר, אובייקט שלא ניתן לראותו, אנו מגלמים את האובייקט: נקודת המבט, מה שלא היה נראה. בפסיכואנליזה, נהפוכו, המבט נעשה לנראה, כי הוא לא נחלץ משדה המציאות בתור אובייקט a. אני מבקש מכם שתציינו שאם שדה המציאות, בו אנו נמצאים עכשיו, מעניק לסובייקט ביטחון ונינוחות, זה כי הוא מובנה על ידי הפרספקטיבה. די בלעצור מול חלון גדול זה, על מנת לתפוס את החישוב שכיוון את הזדקרות ארכיטקטורה זו במקום זה של הנוף. הסובייקט שתופס הוא בהתאמה לנקודת הפרספקטיבה הנמצאת באינסוף. כאשר האובייקט a לא מחולץ זה מחולל העברה של המבט לנקודה הזאת שנמצאת באינסוף וזה גורם לנקודה זאת להיות ניתנת לראיה.

הקול, שככזה הוא ללא קול, מגיח בפסיכואנליזה כניתן לשמיעה, דבר שנותן את ההזדמנות לתפוס את הסטאטוס שלו כאובייקט. האובייקט האוראלי, אנו נוטים להחשיב אותו כחומרי. כל עוד שהאובייקט האוראלי האמיתי הוא מה שרואי בלאס (Ruy Blas) מציין כאשר הוא עומד במפתן הדלת של אולם קבינט השרים וצועק: בתאבון אדונים. במה שנוגע לאובייקט האנאלי, לפני הכל מתקיים ה"לגרום לחרבן...".

לסיכום, ההתנסות של הפסיכואנליזה חיונית על מנת שנוכל להוסיף, ובצדק, לאובייקטים הפרוידיאנים את האובייקטים הלאקניאנים: המבט והקול. הפסיכואנליזה נותנת הוכחה חותכת לכך שאי חילוף האובייקט הינו במתאם לריבוי: ריבוי הקולות (ההצגה של אני קורדי (Anny Cordié), מהווה דוגמא יפה), ריבוי המבטים, אשר הפרדיגמה הם הזאבים של המקרה הפרוידיאני (כפי שמעיד המסמך של בובו).

אולי אני אחבר זאת עם סוגיית הידע שהוזכרה אתמול בכמה מקרים, מתוך ההצגות של זאן פייר גילסון (Jean Pierre Gilson) ושל סרג אנדריי (Serge André). ללא ספק, ההדחקה הראשונית היא ידע שלעולם לא נדע אותו, דבר שלא מונע שבפסיכואנליזה אנו יודעים שיש לה צורה של ידע. כיוון שכך, אנו לא צריכים להתחיל דיון בין מה שלא ניתן לאמר לבין מה שכן ניתן. גם הידע שלא יודא, הוא עדיין ידע. הייתי אומר ששדה המציאות נתמך קודם כל בכך שהאובייקט a יחולץ ממנו ובמקום שני שיהיה שם ידע מונח עבור הסובייקט. הפסיכזה מוכיחה בדייקנות ובצורות שונות שאי חילוץ של אובייקט a מלווה בהגחת "לדעת-כל".

השאלות שלנו, וטוב שכך, נותרות מקדימות לכל טיפול בפסיכזה. חילוץ האובייקט, הנוסחא שלו, האם זה לא שקול להכנסה של הפונקציה מינוס פי באובייקט? כלומר, שם אחר של הסירוס.

תרגום: מבל גרייבר ושרון זוילי

נוסחאות ושרטוט: ישי בסוק

ⁱ תורגם מספרדית: *Mostración en Premontré*, יצא לאור ב-1987, *Matemas I*, בצרפתית ב-1984, *Analytica 37*, *Montré à Premontré*, בכותרת יש משחק מילים בין *montré* (הוצג) ו-*Premontré* שם של בית חולים.

ⁱⁱ [בהמשך המתרגמים של מאמר זה מוסיפים את ההערה, מתורגמת] "מיקומו של האובייקט a בתוך סכמה R זו מעניין לצורך הבהרת תרומתו לשדה המציאות (שדה שמוח עליו קו).

חרף המאמץ הרב שהשקעתי מאז בפיתוחה – באומרי ששדה זה אינו מתפקד אלא בהיותו נחסם על ידי מסך הפנטזמה – זה עדיין דורש תשומת לב רבה.

אולי יש טעם להכיר בכך שמה שפורשת לפנינו סכמה R – סכמה שהייתה אניגמטית בשעתו, אך היא קריאה לחלוטין בעבור מי שיודע מה בא מאוחר יותר, כפי שקורה אם מבקשים להישען עליה – הוא מישור פרויקטיבי. ובפרט, הנקודות אשר לא במקרה (ולא כהתלוצצות) בחרתי את האותיות שבאמצעותן מתקיימת ביניהן הקבלה, i, M, m , ואשר הן אלו שבאמצעותן ממוסגר החיתוך התקף היחיד בסכמה זו (כלומר החיתוך $\overline{m}$, $\overline{M}$) – די בהן להורות שחיתוך זה מבודד רצועת מביוס בתוך השדה.

זה כבר אומר הכול, שכן מכאן ואילך שדה זה לא ישמש אלא כממלא המקום של הפנטזמה – שחיתוך זה מספק את המבנה שלה במלואו.

כוונתי שרק החיתוך מגלה את מבנה המשטח השלם הואיל ובכוחו לנתק בו את אותם שני יסודות הטרוגניים שמהווים (ומצוינים באלגוריתם הפנטזמה $(\mathcal{S}a)$ שהענקתי לה): את ה- $\mathcal{S}$ – ה- S המשוסע של הרצועה, שיש לצפות לו כאן במקום שבו הוא מופיעה למעשה, כלומר מכסה את השדה R של המציאות – ואת ה- a התואם את השדות J ו- S .

נמצא אפוא שה- $\mathcal{S}$, S משוסע של האיווי, תומך כאן בשדה המציאות כנציג של הייצוג בפנטזמה, כלומר כסובייקט שהודחק הדחקה ראשיתית; ושדה המציאות נתמך רק על ידי עקירה של האובייקט a אשר אף-על-פי-כן מעניק לו את המסגרת שלו.

מדידה באמצעות דרגות, אשר כולן עוברות וקטוריזציה מתוך פלישה של השדה J לבדו לתוך השדה R – דבר שאינו מהובר היטב בטקסט שלי אלא כֶּאֱפֶקֶט של הנרקיסיזם – מראה כי לא ייתכן אפוא כלל שארצה להחזיר כאן, בדלת אחורית כלשהי, את המחשבה שאֶפֶקְטִים אלה ("מערכת ההזדהויות", כפי שעלינו לקרוא) יכולים תיאורטית לייסד באופן כלשהו את המציאות.

מי שעקב אחר ההצגות הטופולוגיות שלי (שאינן מוצדקות על ידי דבר זולת המבנה – הטעון ניסוח – של הפנטזמה), אמור לדעת היטב שאין ברצועת מביוס דבר מדיד כלשהו שיש לשמֶר במבנה שלה, ושמבנה זה מצטמצם, כמו הממשי שבו עסקינן, לחיתוך עצמו.

הערה זו היא בבחינת אינדיקציה לשלב האקטואלי בפיתוח הטופולוגי שלי (יולי 1966)."
[תורגם מצרפתית על ידי נועם ברוך. התרגום של "כתבים" כרך ב' נמצא בעבודה בקרטל שחבריו הם נועם ברוך, ליאת שליט, פרלה מיגלין, יצחק בימיני, מבל גרייבר ומרקו מאואס (פלוס אחד)].

ⁱⁱⁱ ברור הוא, הערתו של לאקאן מאפשרת להסיק שהחילוץ לא מתבצע על משטח של לוח, אלא על מישור השלכתי, כך שהחתך הוא שווה ערך לסף מואבייני.